11.213/27

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI
DR. GYÖRGY LAJOS

1930. AZ ERDÉLYI MÚZEM-EGYESÜLET KIADÁSA 27. SZ.

Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról.

Irta:

Dr. Csűry Bálint.

CLUJ-KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1930.

OSZK 11.213/27

ERDÉLYI TUDOMÁNYOS FÜZETEK

SZERKESZTI
DR. GYÖRGY LAJOS

1930. AZ ERDÉLYI MÚZEM-EGYESÜLET KIADÁSA 27. SZ.

Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról.

Irta:

Dr. Csűry Bálint.

Dr. LOSONCZI ZOLTÁN KÖNYVTÁRA

CLUJ-KOLOZSVÁR
MINERVA IRODALMI ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1930.

Különlenyomat az
ERDÉLYI MÚZEUM
35. évfolyamának 4—6. számából.

11,213/27

OSZ

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
1968/R leltár

Néprajzi jegyzetek a moldvai magyarokról.

Irta: **Dr. Csűry Bálint.**

Lakodalom. A serdülő ifjuság 15—19 éves korig a templom udvarán a vasárnap délutáni *táncon* találkozik egymással. A Bákó vidéki falvakban e tánc a *deák* (= kántor) és a szülők szigorú felügyelete és ellenőrzése alatt történik.. Két cigány zenész hegedün és *kobzán* (= kobzon) játssza a tánchoz szükséges zenét. E táncban csak fiúnak fiúval, leánynak leánnyal szabad táncolni. Az erkölcs és illem nem engedi meg e korban a vegyes táncot.

A 19 éves fiú már embersorba számít, 19—20 éves korukban már nősülnek az ifjak.

Ha a legény házasuló korba jut, eljár a lányos házhoz vagy a *guzsajasba.* A *guzsajasban* vidám élet folyik. Járja a tréfabeszéd, nótázás. A legények kiházasító dalokat énekelnek. Gyécsánban a lányos háznál a legények olyan kiházasító dalt énekelnek, melyben szó van kilenc leányról, kik kilenc különféle virággal a kezükben az erdőre mennek a táncba s mialatt táncolnak, kijön az erdőből az őz, sorra táncoltatja őket s a legszebbiket párjául választja közülök. A kiválasztott leány a kilenc virág közül hármat visszavet s elbúcsúzik társaitól. Az őz pedig elviszi a leányt az erdőbe, hol összetalálkoznak a rókával s vele összefogózva nagy *öhőtözés* (= ujjongás) közben táncra kerekednek annak az örömére, hogy az őz végre megtalálta a kedvére való leányt. A leány elszórja megmaradt virágait, ezek *megszelesednek* (= elfutnak). A róka és őz búcsút kiált az erdőben hagyott leányoknak:

„Maradjatok békével, míg megtalálkozunk harmincöt esztendőre ötvenhárom virággal! Ujuju!"

Mikor a legény elhatározza magát a házasságra, elküldi egyik rokonát leánykérőbe. A leány apja, mielőtt végleges választ ad, megkérdezi a leányát is: „Szereted-e, utána mész-e? (= hozzá mégy-e?)"

A *kézfogás* a páter (= plébános) előtt történik. Ott kezet fog egymással a legény meg a leány s ettől fogva jegyesek. A kézfogás alkalmával a vőlegény és menyasszony rokonsága összegyül a lányos háznál s lakomával ülik meg az eseményt. A kézfogáskor a fiatalok jegyajándékot adnak egymásnak: gyűrűket, láncokat, kötötteket (= szalagokat).

A kézfogás után következő három vasárnap a páter a templomban kihirdeti a jegyességet, hogy mindenki ellenőrizhesse, nem *nemzetesek*

(= vérrokonok)-e a jegyesek. Ha *nemzetesek* (= vérrokonok) a házastársak, szülöttjük az ottani néphit szerint *prikulics* lesz, vagyis olyan szörnyszülött, mely megeszi a másikat. Az ilyen házasságtól őrizkednek.

A *kézfogás* megtörténte után körülbelül három hétre van az *esküvés* (= esküvő), másnap pedig a *menekëző* (= lakodalom).

A lakodalmak legtöbbnyire szüretkor kezdődnek s farsang farkán szünnek meg. Az esküvőnek és a lakodalomnak szerda és csütörtök napra kell esnie. Szerdán kezdődik, csütörtökön végződik.

Előzőleg a *hivogatók* (=vőfélyek) végigjárják a falut s meghívják a jóembereket és rokonokat a lakodalomba ilyenformán: „A *nyire* s a *nyirásza* (= a vőlegény s a menyasszony) elküldött münket: ha a szüvik húzzák pár ételre, eljöjjenek a *nuntára* (= lakodalomra)." A szokott felelet ez: „Ha érkezünk, elmenünk s ha nem, költsék egészséggel." Ha nincsenek otthon a háziak, a meghivást krétával írják fel az ajtóra. A hivogatók jelvénye pálcára kötött *szervet* (= kendő).

Az *esküvés* a templomban a páter előtt történik rendesen délután. A vőlegény az esküvő előtt búcsúzik el szüleitől ilyen szavakkal:

„Halljon szót, édes kedves apám és édes kedves anyám! Drága Isten fizesse meg és köszönöm kejmeteknek, hogy engemet kicsid koromtól felnöveltek, tűztől és víztől engem megőriztek, minden rossztól jóra intettek. Vagy birtam szolgálni, vagy nem, de ennek utána még úgy sem birok, mint eddig. Mert fűnek-fának árnyéka vagyon, még egy madarkának párecskája vagyon. Az Isten nékem is megadta az én páromat, kivel el kell mennem a szent misére, kivel a szent hitet, igét fel kell adnom, kitől engem csak a halál választhat el. Megbocsásson édes kedves apám és édes kedves anyám, jó testvérim, jó szomszédim, jó legény barátim, jó lyánybarátim, és meg ne bánkodjanak (= ne haragudjanak), mert végső bolcsuzásomat nem veszem kejmetektől, hanem mától holnapig. Mert ha az Uristen ő szentsége megtart, én is kejmetekvel akarok élni ennekutána is. Boldogul meghalni Istennek dicséretire, lelkünknek üdvösségire mindörökké Ámen."

Az esküvés után a *menekëző* előtti este a vőlegény és menyasszony házánál van a *fülke* vagy *vëdre*. A vőlegényhez eljönnek az *onokák* (= unokatestvérek) s feldíszítik a kalapját búzafejekkel, virágokkal, pávatollukkal, pénzfűzérrel. Elkészítik a *nyiré-pálcát* (= vőlegényi pálcát), kötnek rá *szervetet* (= kendőt). Ezt a lakodalom alatt a vőlegény örökké a kezében hordozza. A vállaira is kötnek szép szervetet s elül a két végét összefogják. A vőlegény nyakában a *szervet* azt jelenti, hogy „a nyaka után még van egy nehézség: a felesége, akire gondot kell viselnie." A menyasszonyi háznál a *fülkén* szintén megjelenik a rokonság meg a hivogatók. A menyasszonynak *tulpánt* (= tarka fejkendőt) tűznek elől az övedzőjébe úgy, hogy a kendő egyik szöglete elől lecsüng a katrincára. A menyasszony övéből elül lecsüngő kendő azt jelenti, hogy mától fogva előtte van a férj, akire gondot kell viselnie, maga előtt kell tartania. A *fülkén galuskával* (= töltött káposztával) látják el a vendégeket. A töltött káposzta közé egy óriási tölteléket főznek, melyet a lakoma alkalmával táncoltatnak.

Reggel kezdődik aztán a *menekëző*. A régi időben a *menekëző* majd

egy hétig tartott. Azalatt folyton ettek, ittak, táncoltak. A lakodalomban elkölt vagy negyven vödör bor s egy marha.

A lakodalom reggelén a *noszolyó lyányok* vagy *vornicsászák* felöltöztetik a menyasszonyt, a koszorút fölteszik a fejére s úgy várják a kikérőket. A kikérők először a vőlegényt kérik ki az alábbihoz hasonló ceremóniával s azután a vőlegénnyel együtt mennek a menyasszony után. Itt már várják őket a kapuban, hol a következő beszélgetés folyik le:

— Megáldj' Isten magikat!

— Isten megáldja magikat is! Mi járatban vannak?

— Münk vagyunk római pápának (vagy veres császárnak) vadásszai, madarásszai. Ide repült egy szép madarka. Jöttünk, hogy megkeressük.[1]

— Miféle jelt adnak neki?

Elmondják, hogy ilyen meg ilyen volt a madár. Ekkor eléjük hoznak egy csúf öregasszonyt s kérdezik, hogy nem ez-é a keresett madár. Azután másikat, harmadikat. Végre előhozzák a menyasszonyt.

Gajdár faluban az is szokásban van, hogy ilyenkor a menyasszony az ajtó mögé búvik, a kezében egy csokor *buszujok* (= bazsalikom) meghintve vízzel. Miközben a vőlegény a menyasszonyt keresi s rányitja az ajtót, a menyasszony előugrik, a virággal a vőlegény arcába csap, ez a menyasszony felé legyint a pálcájával. Ha a menyasszony az ütés elől ügyesen félreugrik s a pálca nem találja el, akkor serény gazdasszony lesz belőle, ha eltalálja, akkor restes.

Ekkor a nyoszolyó lyányok felteszik a menyasszony fejére a *fátyort* (= menyasszonyi fátyol) s következik a *bolcsóztatás* (= menyasszonybúcsúztatás). Előáll a *keresztapa* (= násznagy) s a menyasszonyt a következő verssel búcsúztatja el, mely nyelvéből ítélve elég régi lehet:

A szép hegedőnek szűnjék meg zengése,
Kik ide gyültetek hallgassátok végre,
Mert bolcsúzásimnak most lészen kezdése;
Légyünk csendességben, míg lészen végzése.

Hogy meghallgassátok figyelmetességbe,
Én édes testvérim mind jó egészségbe,
Tőlem elmaradván legyetek békébe,
S éljetek Istennek nagy szeretetébe.

Halljanak szót tehát édesapák s anyák
Édes gyermekeik kérnek megbocsátást,
Hogy elnyerjék ők is az Úrnak jóvoltát,
Szülők és ők velik Istentől az áldást.

E szép ifiaknak öröme napjára
Ide gyült nemzetség szép lakodalmára,
Egy kis időt kérünk minden rendtől arra,
Légyen figyelmezés most bolcsuzásomra.

[1] E párbeszéd megvan Gömörben is. V. ö. Tudományos Gyűjtemény 1827. III. 40.

Dicsérség előbbször a nagy magasságban
Istennek, ki lakik fénylő boldogságban,
Ki rendelt énnékem egy igazi társot,
Kivel hogy megnyerjem mennyei országot.

Igen bő versekkel szómat nem folytatom,
A szép jámbor népet beszéddel nem tartom,
Isten rendelésit szépen lerajzolom,
Nehogy örömekre unalmat okozzon.

Mint tengeren lakó kis halász madárka
Fészkit s tojáskáját a víz szélin rakja,
Tizennégy nap alatt költi, fel is tartja,
Nem zúg addig tenger hajórontó habja.

Ez egy madár állat, mégis szomorkodik,
Egy helyről más helyre hogy ő hányattatik,
Visszateként, búsul, maga siránkozik,
Énekel, szomorún kezdi végszavait.

Ádámot az Isten mikor teremtette,
A szent házasságot még akkor rendelte.
Ádámot teremté sárnak agyagából,
Évát is melléje Ádám óldalából.
Ha tiltott gyümölcsből ők nem esznek vala,
Isten áldásából nagy részt nyernek vala,
De ők gyarlók lévén, szép paradicsomból
Kirekesztetének,
Melyért a fiai megkeseredének,
De mégis azután áldásban jövének.

No, most jámbor atyák ezt meghallgassátok,
Fiatok s lyányatok így szól tihozzátok,
Kiket térgyepelve előttetek láttok,
Szülők s atyafiak hát megbocsássátok.

Most szépen köszönöm felnövelésiket,
Sok betegségimben látogatásokat,
Köszönöm, jó atyám nagy jóvóltotokat,
Isteni s emberi ajándékotokat;
Isten megfizesse fáradságotokat.

A titoknak átka fiaknak romlása,
Igy teljesedjék bé az Úrnak mondása,
Hogy két nemzetségből egy nemzetség légyen.

Kedves drága atyám, legelső szavamat,
Magához intézem én bolcsuzásomat,

Ki engem tápláltál, neveltél, ruháztál,
Köszönöm szivemből minden javaikot.

Köszönöm, jó atyám, a te hűségedet,
Köszönöm énhozzám te kegyességedet,
Az Istenért kérlek, engedd meg vétkemet,
Hogy el ne veszessem én bűnös lelkemet.

Köszönöm atyai nagy kegyességedet,
Melyet nem érdemlek, gondviselésedet,
Az Úristen áldjon ezekért tégedet,
És szent országodba vigye fel lelkedet.

Most hozzád fordulok, édes kedves anyám,
Ki kilenc hónapig méhedben hordoztál,
Kilenc hónap után ez világra hoztál
Nékem már megbocsáss, mert tőlem megváltál.

Édes kedves anyám magához fordulok,
Szerelmes hű dajkám magától bolcsuzom,
Óh jaj, hogy' kezdjem el? beszélni nem tudok,
Hogy én innet megváltam, sírok, kesergek.

Majd kiesik nyelvem megbágyadt helyéből,
Könyveim mint patak, úgy folynak szememűl,
Midőn hozzád nyujtom ezen bolcsuzásom,
Kedves édesanyám, tőled elválásom.

Nékem már megbocsáss, mert tőlem megváltál,
Köszönöm, hogy hozzám annyi jóval voltál,
Azt fogom sajnálni, engem mint neveltél,
Emlődvel tápláltál, széltől is őriztél.

Szép kicsi koromtól nagyig felneveltél,
Sok rossztól sok jóra engemet intettél,
Szerencsés sorsomon nagyon örvendeztél,
Miglen most engemet szárnyamra eresztél.

Ezután is, kérlek, ne felejts engemet,
Valamég nékem is hallod jóhíremet,
Én is megmutatom kötelességemet,
Valamíg az halál elmetszi éltemet.

Édes kedves anyám, ne epeszd magadat,
Bocsáss el engemet, kedves leányodat,
Ha megbántottalak, Krisztus sebeire
Kérlek, hogy megbocsáss, az ő szent vérére.

Isten megfizesse sok fáradságodat,
Isteni s emberi ajándékaidat,
Vigyen fel ezekért tégedet a mennybe,
Vigadjál szüntelen örök dicsérségbe.

Kedves testvéreim tőletek bolcsuzom,
Szivemből néktek is ezeket kévánom,
A nagy Úristennek áldása maradjon
Mindvégig rajtatok és el se is hagyjon.

Végre az egekben magához fogadjon,
Az örök életben néktek is részt adjon,
Sok jó szerencsével megajándékozzon,
Az ő szent malasztja köztetek lakozzon.

Lássátok, jó atyák, fiatok ekképen
Amely útra indult, kit áldjon meg Isten,
Hogy jámborul élvén Istennek kedvében,
Nagy részt vehessenek a dicső egekben.

Még a teremtéskor elrendelte Isten,
Hogy két nemzetségből egy nemzetség légyen,
S őket virágszálnak most engedés légyen (?),
S az egész életik békességes légyen.

Áldja meg az Isten kézi munkáikat,
Tölthessék békével ők lakházaikat,
Szaporítsa Isten kevés marháikat,
Köszönjék szülőknek ők adományikat.

Látogassa Isten királyi székéből,
Tekintsen rivájok Isteni kedvéből,
Hintsen áldást rájok a magas mennyekből,
Őrizze meg őket szerencsétlenségtől.

Nagy gondod vólt, Isten, a te híveidre,
Írd bé már ezket is élő szent könyvedbe,
Kik keresztül állván emberek seregébe,
Hogy néked éljenek teljes életikbe.

Piros hajnal után jöjjön fel napotok,
Sok jó szerencsére forduljon sorsotok,
Isten áldásával teljék bé házatok,
Végre mennyországban légyen lakásotok.

Fordítom szavamat sok szép éfiakra,
Legények s leányok sok jó barátimra.

Jó leány barátim, hozzátok fordulok,
Ha reátok nézek, ugyan megújulok.

De mégis szívemben erősen búsulok,
Hogy seregektől más útra indulok,
Ezután már nem lesz köztetek lakásom,
Ahogy uram fújja, úgy lesz táncolásom.

Az Úristen adjon néktek is igaz párt,
Szívből szerettetett szerelmes hitves társt,
Végre az egekben fogadjon magához,
Légyetek érdemes szűz koszorújához.

Kedves alsó, felső, jószívű szomszédim,
Mindenféle kegyes szép jóakaróim,
Áldjon meg az Isten, szívemből kévánom,
Vigyen fel a mennybe magához, én mondom.

Ti szép vendégeim, tisztelt gyülekezet,
Köszönöm, hogy minket meg nem vetettetek,
Az égnek áldása légyen tivéletek,
Örök boldog legyen a ti életetek.

Már egyéb nincs hátra, csak kapuk nyíljatok,
No csak két lábaim útnak induljatok,
Tü sok szép vendégim itten maradjatok,
Cifra mulatságban itt már mulassatok.

Mindnyájan, kik itten e körben állatok,
Én kis beszédimet végig hallgattátok,
Vélem egyetemben aztat kiáltsátok,
Boldogul éljenek szülők és magzatok,
Muzsikák szóljatok, puskák ropogjatok.

A bolcsúztatónak a torka megszáradt,
Mert, míg bolcsúztatott, igen megfáradott,
Azt egy pohár borval ha ő megönthetné,
Az ő fáradt lábát mindjárt elővetné.[2]

Ezalatt a nyoszolyólányok vagy *vornicsászák* őrzik a menyasszonyi ládát, mely tele van ruhával, szőttesekkel. Ezt a ládát a vőlegény kisérőinek ki kell váltani. Hosszas, tréfás alkudozás folyik köztük és a nyoszolyólányok között, míg végre egy marék cukorért kiadják a ládát.

[2] E búcsúztató egyes töredékeit a palócoknál is följegyezték. (Ethnographia V. köt. *Istvánffy: Palócz lakodalom* és Ethn. 1906. melléklet, Br. Nyáry A.: *Palócz lakodalom.*

A *bolcsóztatás* után a menyasszonyt és a vőlegényt felültetik a szekérre, felteszik a menyasszonyi ládát s a *menekëzők* (= násznép) hegedűszó mellett körültáncolják a szekeret nagy ujjongatás közben. A hivogatók egyet-egyet lőnek. Töltenek a pohárba bort s általöntik a fejükön. Az utcán ujjongatnak, táncolnak. Három helyen is megállnak s táncolnak.

A lakodalom két helyen: a menyasszony és vőlegény házánál van egyszerre.

Mikor a menyasszonyt elhozták, megterítik a nagy asztalt s a *menekëzők* (= násznép) körülülik és lakomáznak. Főétel a *leves* meg a *galuska* (= töltött káposzta), sütnek *pitánt* (= málékenyeret), továbbá nagy kalácsokat.

Táncaik a következők: *kettős* (= olyanféle tánc, mint a csárdás), *szerba* (= román nemzeti tánc), *kezes* (ez is valószínűleg román tánc, románul *bătută), zsidóka, jöves.* Az ifjak „úgy járják, mint a szikra, serényen". Ugrálnak, trappogtatnak.

Táncszók:

Szegény bokros ződ levél,
Sok szerelem belefér.

A menyecske akkor szökik,
Mikor ződ faszulykát eszik.

A bábánál dur-dur-dur!
Ha megrugják felfordul.

Szép legénynek szép lyány këll,
Ha sebestől (= szájtól) ő nem fél.

Hozd ki, mamám, székecskét,
Vegyük le madarkát.

Este, mikor vacsorához ülnek, a násznagy a következő verset mondja a páros életről:

Jó estét, uraim! Ide hallgassatok.
Kedves asszonyaim, jól rám vigyázzatok,
Rövid beszédemnek figyelmet adjatok,
Hadd szóljak csak hármat a szent házasságról,
A páros életben való boldogságról.

Ádámot az Isten mikor teremtette,
A szent házasságot még akkor szerzette,
Éva szépanyánkat olyan társsá tette,
Ki egész életben hív legyen mellette.

Mert akinek segétő társa nincsen,
Nincsen, ki bajában reátekintsen,
Nincs ki bús sorsában reá
Nyugodalmat hintsen.
De a jó feleség egész boldogsága
És a férfiunak földi menyországa.

Ezután az egyik hivogató áll elő s ilyen szavakkal hívja fel lakomázásra a vendégeket:

Uraink asszonyaink, kik ide gyültetek,
Rózsaszényü szüzek, kik letelepedtetek,
Tudjátok-e, ide mért seregeltetek?
Nem azért, hogy itten verset aludjatok,
Vagy menyasszonyunknak hogy hímet varrjatok,
Hanem a kurkákkal (= pulykákkal), hogy meg-
[birkózzatok,
A boros kancsókkal megbotránkozzatok.
De még mind a' semmi, hátra az örege,
A konyhába filel kétszáz verebgége,
A nyárson most pirul hetvenhét cenege,
Hát a sok kicsinált, bécsinált csemege!
Szarkaláb, nyulfarok édesen csinálva,
Kakasfark és tyúk mézvel megfundálva,
Káposzta disznyó farkával póználva,
Lehet nyulni hozzá gyorson a villával.

A lakoma vége felé van az új házasok részére az ajándékgyűjtés. Előáll a násznagy s a következőkép kéri föl a vendégeket ajándékozásra:

Jó estét kévánok az egész házi vendégnek!
Im engedelmességből figyelmet kévánok,
Ki ily fáradsággal itt megbízva vagyok,
Egypár pohár borval ugyanis szolgálok,
Mert az menyekzőnek bölcs uraik magok.
Bölcs a Teremtőnek végtelenüsége,
Azon bölcseségvel szólanék e közbe.
Kedves jó vendéginк, felemeljük szónkat,
De azért nem kérünk kéncset, gazdagságot,
Hogy egyszersmind tudjuk jószándékaikat,
Vagyon reménységünk találni jutalmat.
Egy pár pohár borom
Új párunk jegyéül kezikbe átnyújtom.
Nyújtsák reá tehát szívből nőtt keziket.
Nem drága ital ez, csak két-háromszáz forint
S ki nem fizet annyit, ugyan az is iszik,
Csak kár nélkül legyen, törvénybe nem viszik,
Tegyünk félre minden törvényt s panaszt innét,

Hogy ez a jó öröm senkinek se ártson.
Üritsék a pohárt jó egészségikre
Nyissák meg erszények menyünk örömére.

Ennyi tisztelt bücsületet mondunk mük bücsületes személyünk felől kejmetek bücsületes személyik felé. Az Isten tartsa meg és áldja meg mindnyájikat.

A gyűjtött ajándékokat a következő módon köszönik meg:

Légyenek szivesek figyelmezni szavamra!
Kik ez új pároknak öröme napjára
Ide elfáradtak látogatására.
Tisztelettel vesszük megjelenésiket,
Ajándékaikkal eljöveteliket.
Nyerjenek Istentől ezerszer is többet,
Mert ez ajándékkal nyertek becsületet.
Tisztelt jó vendéginк, hogy már elfogadtuk
Ajándékaikat, szivből is hálájuk.
Itt mulatásukat mindaddig kévánjuk,
Míg szolgálatunkat mü is megmutatjuk.
Ezen új párok is önmaguk fogadják,
Ha Isten élteti, vissza is szolgálják,
Nagyon becsületvel köszönik s hálálják,
Hogy ezt az adományt tőlük nem sajnálták.

Éjfél körül leveszik a menyasszony fejéről a koszorút s helyére teszik a *kerpát*. A *kerpa* áll egy faabroncsból, melyet kontyszerűen a fejre tesznek s reáillesztik a fejkendőt, úgy, hogy az kétfelől a vállra és hátra csüng. Ettől fogva a menyasszony már *menyecske*.

A *menekëző* utáni napon a rokonság összegyül s csinálnak egy kicsi *bált* (= lakomát) abból az ételből, ami a lakodalmon nem fogyott el.

Házasélet. Mind a férfiak, mind a nők között pompás magyar tipusok vannak. A nők szelidek, szemérmesek s eleinte kissé szótlanoknak látszanak, de ha megbarátkoznak, kitűnik, hogy ép oly eleven kedélyűek, amilyennek a magyar nőt ismerjük. A nő a férjét magázza s ez viszont tegezi őt. De azért az asszony a ház központja. A férj a feleségét nagyon megbecsüli s tanácsát minden ügyes-bajos dologban meghallgatja. A csángó szereti a gyermeket. Az 5—6 gyermekes család közönséges náluk. A gyermek életében számos alkalom van reá, hogy a felnőttek összekomásodjanak. Keresztszülők nemcsak azok, akik a gyermeket keresztelésre, bérmálásra viszik, vagy kisérik, hanem lakodalom alkalmával a násznagy is keresztapa. A keresztszülőség valóságosan is az, mert a két koma gyermekei kölcsönösen keresztszülőknek hívják apjuk komatársait és komaasszonyát. A keresztszülőséghez oly könnyen jut náluk valaki, hogy a *keresztapám, keresztanyám, keresztfiam, keresztlányom* megszólítás valósággal a *bátyám, néném, öcsém, hugom* megszólításokat pótolja. A magázást és tegezést náluk egyedül

a kor szabja meg, nem pedig valami rangkülönbség. A gyermeket gonddal nevelik, még pedig nemcsak a szülők. Ha a gyermek rosszat tesz vagy helytelenül szól, vagy nem okosan cselekszik, az idegen is megszólítja, az illő beszédre és helyes magaviseletre figyelmezteti.

A gyermek az édesapját úgy hívja: *táti* vagy *api*, az anyját: *mama*. *Apó* vagy *apóka* = nagyapa, *mamó* vagy *mamóka* = nagyanya. Lakodalmak alkalmával az örömanya neve: *nyoszolyó*, az örömapáé: *nász*.

Beavatás. Mikor a gyermek megszületik, az anyának két hétig nem szabad az udvarra menni s különösen vízhez, növényhez közeledni. Ha *avatatlan* kimegyen a kapun, nem engedik közel a kúthoz. A szülés utáni két héten a *dörgölőke* (= bába) nemcsak a gyermek gondját látja el, hanem az anyát is minden nap *megdörgölgeti* (= megkeni). A két hét leteltével van a *béavatás*. Az anya elmegy a páterhez, viszen neki ajándékot. A páter aztán a templomban *beavatja:* a szentelővel megszenteli, imát mond a fejére s kijelenti, hogy ezentúl mehet vízre, kapálni, mindenfelé.

Házszentelés. Az új házat vízkeresztkor szokták ünnepélyesen fölszentelni. A gazda égő gyertyával kijő a házból s az ajtóban fogadja a pátert. A pap imát mond, melyet a házbeliek térden állva hallgatnak végig. A kántor pedig vesz egy égő gyertyát s keresztet füstöl vele a *kordagerendára* (= mestergerenda), az építés évét is ráégeti. A házszentelést a módosabbak egymásután több évben is megismétlik.

Farsang. Legtöbb lakodalom farsang idején van. A régiek azt tartották, hogy a lakodalmak természetes ideje Vízkereszt (jan. 7.) és Szent Katalin (febr. 13.) között van. A farsangot újesztendő estéjén hajtják be. A legények nagy ostorpattogással, ujjongással járják végig a falut. Magukkal viszik a *bikát*. Ez egy félfenekű dobféle hangszer, mely úgy készül, hogy egy feneketlen fabödön fél végére báránybőrt feszítenek. A bőr közepén nyilás van, melyen lófarok nyúlik ki. Ezt a feszes bőrfelületen nedves tenyérrel dörzsölik s a dob búgó hangot ad (innen a *bika* név).[3] A farsangot „Katalin köti be".

Vendéglátás, ételek. A moldvai magyar a maga pátriárchális életformájában barátságos, vendégszerető házigazda is. A köszönés rendes formája a *Dicsértessék*-en kívül: „Isten megáldja magikat", meg: „Jó estét, regvelt, napot adjon Isten!" Egyik csángó háznál valami, nálunk egészen szokatlan, cikornyás, keleties formában meg is áldott belépésünkkor a gazda: „Isten áldja meg a földet, az eget meg magikat hosszú élő napval!" Ha ilyenkor megkérdi az ember:

— Hogy vannak, bátyám?

Ez rá az udvarias felelet:

— Mü jól vagyunk, de magikval még jobban vagyunk.

A vendéget udvariasan betessékelik a tiszta házba s leültetik:

— Ereszkedjenek le nálunk.

Azután me.gkérdezik:

[3] E szokás megvan Román megyében (Ethnogr. 1907., 290. l.) és az úzvölgyi magyaroknál is.

— Ültek-e asztalnál? (= ebédeltek-e?) Mert ha nem, teszem ki az asztalt (= tálalok) s osztán tegyenek szót, hogy jó-e magiknak (= szeretik-e?).

A szíves háziasszony egy-kettőre megterít és föltálalja az ebédet. Nyáron gyakori étel a *borcs* v. *bors* (= 'cibere', de így hívnak mindenféle savanyú ételt). A töltött káposzta náluk is ünnepi étel, pl. a lakodalmakon is fő étel, csakhogy ők *galuskának* hívják. *Ződ faszujka* = zöld bab, *rocskolt faszujka* = tört paszuly. A *laska* náluk rizzsel kevert húsétel hagymásan, borsosan, megsózva, zsírral leöntve. Előkelő étel a *piszleny tészínyvel* (= paprikás csirke), a *rátott piszleny* (= sült csibe), meg a *tyúkmarátott* (= tojásrántotta). Ebéd után a mázos kancsókban előkerül a saját termésű piros bor. Búcsúzáskor így köszönnek: „Maradjon békivel, komámasszony!" „Járjon békivel, komámuram!"

Itt említem meg, hogy mikor a gyermek a felnőtt embernek *pacsit* ad, előbb keresztet húz az ember markába s úgy fog és csókol kezet.

Népies gyógymód. A moldvai magyar közmondás szerint: „Minden burjánka uruság" (= minden növényben van orvosság). A népies gyógyításban a növényeknek nagy szerepük van. A *csombord* (= borsfű) pl. jó orvosság, mikor *hurut* (= köhög) az ember. A *maszelár* (= beléndek) jó fogfájás és *pokolvar* ellen. A *katáng*-nak sebgyógyító ereje van, virágát pedig hideglelés ellen *csáj*-nak (= theának) isszák. Ugyancsak *hideg*-től (= hidegleléstől) jó a *szentgyörgyvirág* és a *liliák* (= orgona). Az *útifű* pokolvar, kelés ellen használt orvosság. A *tabák* (= dohány) leve kitűnő orvosság, ha *megvarasodik a johó* (= juh). A *Szent Antal-mák Szent Antal tüzitől* (= orbánctól) hasznos. A *cintori* jó *filszérelem*-től (= fülfájástól), a *fekete fodorka szűszérelemtől* (= szívfájástól). A *sádokvirágot* (= hársfavirágot) *csáj*-nak készítik hűlés ellen. A *romanyica* (= székfűvirág) és az *ërmény-gyükér* (= inula campana) *gyomorszérelem* (= gyomorfájás) ellen használ. A *fokhajma* jó, mikor *szérik* (= fáj) a fog. A *nagyerejű burján* (= piros libatopp, Chenopodium rubrum L.) levében a gyönge gyermeket fürösztik, hogy jöjjön meg az ereje. A *kereknádra* vagy *méregvanó* (= Glechonia hederacea L.), ha felteszik a pokolvarra, kihúzza a mérgét. Az *ökörfark-burján* (= ökörfark-kóró) jó orvosság olyankor, ha *megdagad* (= felfuvódik) a marha vagy a juh. A *ponz* (Szatmárban: *kehfű*) igen népszerű orvosság az állatgyógyászatban. Ha féreg esik a disznóba, beléhúzzák a fülébe, rákötik a jószág sebére; ha pedig döglik a jószág, belekeverik az ételébe. A *gyéneszfát* a gyermek párnája alá teszik, ha álmában félni szokott. A *szom* (= som) jó orvosság, ha *szérik* (= fáj) az ember hasa. A *bodzafa* háncsa vízbe áztatva giliszta ellen való orvosság báránynak, borjunak. *Virágát csáj*-nak isszák hűlés ellen. Az *atracélt* jó orvosságnak tartják olyan esetben, mikor a jószágot meghuzatják, nagy teherrel megterhelik s emiatt megrokkan. — A *gëlka* (= golyva) elmúlik a *havasi dék*-től (havasi gyík). Ha valakinek *leszakatt a herzsabája* (= farzsábája van), azt *fel* szokták *szedni* (csipegetéssel).

Temetés. A haldoklót a földre fektetik, hogy a földön haljon meg.

A hozzátartozók körülállják s úgy siratják el. A halottat úgy temetik el, hogy napkelet felé nézzen. A sírkereszt ágaira Isten, az Úrjézus és Szűz Mária monogrammja van fölvésve. A felső ágaira: D O M, a bal ágára (szembe nézve) IHS, a jobb ágára Máriának egy nagy M betűbe szerkesztett monogrammja. Alul a kereszt szárán van a halottra vonatkozó felírás: *Itten | nyukszik | Istenben | kimult | szolgad | Tankó Mihály | 70 | éves | meg | hólt | 16 Nov | 1923* | Legalul: szívből kinövő kereszt képe van vésve. Más felírat: *Iten nuksik | Istenben | kimult | Kisó Zsuzsánna |.* A halott mellett a temetést megelőző éjjel virrasztanak. A temetés után *komandár*, vagyis halotti tor van.

Táltos. A moldvai magyar néphitnek ismert alakja a *táltos* is. A táltosnak olyan erőt tulajdonítanak, hogy látja a jelent, a jövőt s a határra jégesőt hoz, ahol megjelenik.

Jóslás. A jóslással hivatásszerűleg a *kártyázó cigánkák* (= kártyavető cigányasszonyok) foglalkoznak. Ezek kártyából vetik ki a jövendőt. A *nező* (= tenyérjós) tenyérből jósol. Gyakori jóslás a *babozás*, vagyis babbal való jóslás.[4]

Egyéb jóslások: Ha téli éjen a kakas korán megszólal, meglágyul az idő. — A *kukulymadár* (= kakukk) megjósolja, hány évig él az ember. — Ha alkonyatkor az egen *piros homályok* vannak, szél lesz másnap. — Ha a só *megvizül* (= megnedvesedik), esős időt jelent. — Ha az üst oldalára rárakódik a szikra, esni fog. — Ha a fecskék lent járnak, vagy ha a köd kiül a hegyre, vízre, szintén esőt jelent. — Disznóöléskor ha a *kóciná*-ja (= hátszalonnája) hátul vastagabb, a tél vége lesz kemény, ha elől vastagabb, a tél eleje. — A mártonnapi lud mellcsontja ha elől fehér, hátul barna, a tél eleje lesz kemény, a vége lágy s megfordítva. — Mikor a *bogoly* szól vagy a *kucsa* vonít, halált érez.

Keddelés. Kedd napon bőjtölni szoktak, mert az a hit, hogy „ha keddelünk, elkerüljük a bajt." Különösen azért *keddelnek*, hogy a háziállatok, disznók, juhok elhullásának elejét vegyék.

Csillagnevek. *Fiaska* vagy *fiastyuk, hajnalcsillag, vacsaracsillag, éjfélecsillag, gönciszekere* v. *göncüszekere* (= göncölszekér), *robok uttyik* vagy *hadak uttyik* (= tejút); „rëgvelente jön fel a *Szent Péter pácája*" (három csillag egymás mellett).

A holdhoz fűződő néphit. Épületfának ne vágjunk le fát *holdfogyatékán*, hanem *újságon*, mert a holdfogytakor vágott fába könnyebben beleesik a *kár* (= szú). Fát nyesni, tisztogatni újságon kell, mert akkor könnyebben kisarjadzik a fa.

Ruházat. A moldvai magyar minden ruhadarabját házilag készíti, csak a kalapot és sarut vásárolja. A nők nyári ruházata egy hosszú vászon vagy gyolcs *ing* s erre jön a derékra kötött *katrinca:* fekete vagy sötétszürke darócból készült ruhadarab, melyet a derékra csavargatnak s az *övvel, övedzővel* kötnek át. Az ingváll szépen ki van hímezve. A lábra húzzák a *bocskort* vagy *sarut* (kiejtve: *szaru* = cipő

[4] V. ö. ezzel a románmegyei csángóknál a *bobolást* (Ethnographia 1907., 290—291.)

vagy csizma). Fejükre teszik a *kërpát*, mely áll egy faabroncsból, melyet kontyszerűen a fejbúbra tesznek s ráillesztik a fejkendőt, mely kétfelől a vállra s a hátra csüng.

A férfiak nyári ruhája a fehér vászon vagy gyolcs *ing* (gallérja hímzett), *gagya* (= szűk vászon lábravaló), *bocskor* vagy *saru*, a derékon az *ő* (= öv, mely a csángóknál piros színű, keskeny fekete csíkokkal tarkázva). Az övet a *bernéc*-cel vagy övkötő szíjjal szorítják meg. A fejükre *kalapot* tesznek, mely házas embereknél piros zsinórral, legényeknél gyöngysorral van diszítve. Férfi ruhadarab még a *szominika* (= kabát, ujjas) is.

Ha hidegebb idő jár, a nők *szumánt* (= szoknyát) vesznek fel a katrinca alá, a férfiak pedig *szoknyát* (= felöltőt, felső kabátot) öltenek. Ha közeledik a tél, a férfi *këptárt* vagy *melles këptárt* (= juhbőrből készült bundás mellényt) vesz magára s felhúzza az *icárt* (= daróc posztó nadrágot). Felsőkabátnak télen a férfiak *kozsókot* (= rövid báránybőr bundát) viselnek, a nők téli felsőkabátja a *bunda* (= báránybőrből készült hosszú felsőkabát).

A nők hajukat *kontyba* csavarják, homlokukon pedig *percsunyt* (= frufrut, homlokfrizurát) viselnek.

A ház és környéke. A moldvai magyar a házát is maga építi, a butorát is maga faragja. Vannak olyan házaik is, melyeknek a fala fagerendákból van összeróva. Az ilyen házat úgy hívják, hogy *bornázott* ház. De mégis legtöbb *a csépkés ház*, mely úgy készül, hogy a ház favázát a falak mentén kivül is belül is *csépkékkel* (= lapos lécekkel) belécezik s a lécek közötti üreget földdel bedöngölik, az így keletkezett falat sárral bevakolják *(szikitik* vagyis: sikítik, simítják) s azután pedig bemeszelik. A ház beosztása hármas. Az utca felé néző legnagyobb szoba a *tiszta ház*, középen van a keskeny *szál* (= előszoba), legbelül a konyha. A *szálon* van a ház bejárata s a *szál*ból nyilik aztán egy ajtó a tiszta szobába, egy másik a konyhába.. A ház alatt *pince* is van, mellette pedig hozzáragasztott *állás* (= szín) a szekér számára.

Amint a *szálba* lépünk, jobbkéz felől a fal végében van a tiszta szobába nyiló ajtó, ezzel szemben a konyha ajtaja. A szálban van a padlásfeljáró is. A *fal* magassága a szobákban 2.15—2.50 méter. A tiszta szobából egy *ablak* néz az udvarra, egy az utcára. A konyhából ugyanilyen elhelyezéssel egy ablak az udvarra, egy pedig a kert felé néz. A szálnak nincsen ablaka, csak néha egy keskeny rácsos nyilása az ajtó fölött, de van még néha egy ajtaja a másik végében is a ház mögé. A szálban áll nyáron át az ivóvizes cseber.

A *tiszta-házban* a következő butorok vannak. Az ajtó melletti szögletben van az *almárium*, melyet *bufet*-nek vagy *garderob*-nak neveznek. A falak mentén az udvar felől is, az utca felől is hosszú *pad* vagy *lécser* van, a két összeszögellő pad előtt áll egy nagy *asztal* házilag szőtt terítővel leterítve. Az asztalnak a padokkal szemközti oldalaihoz *székek* vannak állítva. A szomszéd felőli falon nincs ablak. E mellé van fölállítva a szögletbe a jó széles *ágy*. Az ágy végénél áll egy nagy *láda*, melyben a háziak ruhái, a háziasszony szőttesei állanak. A szál felőli szögletben van a *szóba* vagyis a vályogból épített kályha.

A falakon az ágy és padok mentén házi szőttesek ékeskednek, tükör, olcsó fényképek a háziakról. Színes szentképek: *Szent György lovag, Szűz Mária, Szent István, Jézus megkeresztelése, Szent Ilie.* Minden háznál van egy *Tűz ellen védő Szűz Mária* kép (Vergură apărătoare de foc), mely Szűz Máriát ábrázolja létrával, ölében a kis Jézust tartja. Ez a kép a néphit szerint oltalmazza a házat a tűztől. A képek felirata román és szláv. Az ablak mellett függ a falon a kalendárium. A tükör alatt egy csomó *olvaszu* (= olvasó, gyöngyfűzér). A *kordagerendába* (= mestergerenda) keresztek vannak füstölve a házszentelések emlékére. A szoba közepe egészen üres.

A házak többnyire zsindellyel fedettek, de van elég nádfedeles ház is. Kémény nincs, a füst a padlás nyilásain szűrődik ki. A ház tetőgerincének két végén díszesen faragott faékítmény nyúlik fölfelé: a ház *szarva.*

A házzal szemben az udvar másik szélében van az *istálló* vagy *grázsd.* Az istálló fölé emeletszerűen van építve a deszkafalú *csűr.* Ebbe rakják föl a jószág számára a szénát, a télire való takarmányt.

A kertben virágot, konyhai növényeket, gyümölcsöt termelnek. Népszerű virág a *moszkát* (= muskátli), *csërcsëlyë* (= fukszia), *nálba* (= mályva), *széllévirág* (= bársonyvirág), melyeket cserépben a ház ablakában ápolnak, *kukánavirág* (= úri virág), *mák* (= pipacs), *lilihák* (= orgona). Konyhakerti növények: *hajma, fokhajma, fejér-* és *vereshajma, petrezelem, kapor, salyáta, ugorka, herián* (= torma), *bab, borszó* (= borsó), *bokros faszujka* (= gyalogpaszuj), *harágos faszujka* (= futópaszuj). Gyümölcsfák: *diu, alma, pirosk'alma, kerek édes körte, papkörte, csömögér körte, arzár* (= apró barack), *meggy, cseresnye, som, agut* (= eper), *ligorás körte, gódány szilva, prinye* (koraérő), *bardács szilva* (nagyszemű). A kertben termesztenek még valami lopótökféle növényt, melyen lopótökforma, de annál nagyobb tökök teremnek. Ez a *titba.* Akkorára megnő, mint egy korsó. Mikor ez megérik, leveszik, a belét kitakarítják s nyáron a mezőn ivóvizet tartanak benne. Azt mondják, hogy a *titbá*ban nyáron nagyon jó hidegen áll a víz.

Háziállatok. Háziállataik a *ló, ünő* v. *ünü* (= tehén), *ökör, disznyó, johó* (= juh), *kecske; piszleny* (= csibe), *tyúk, kokos, galamb, réce, lud.* A sertéskant úgy hívják: *veper,* a nősténydisznót: *gölye.* A kancaló: *kabala.* A jércének a neve: *köbe.* A gölye *röhetik,* a veper *tréfálkodik* a gölyével, az üsző *üződik,* a kabala *szárhodik,* a kutya *koslat,* a köbe *karicsol* (= petélődik), a *kokos* meg a *gënár tipodja* (= petéli) a nőstényt. A kutyakölyök neve: *cenkefiú.* A júhakol neve *johó-okol.* A kertben *küpük*-ben *méhet* is tartanak. A pásztort *csobán*-nak, a pásztorkunyhót *burdéz*-nek hívják. Néprajzilag érdekes, hogy az ökröt, lovat, kutyát már román neveken hívják. Ökörnevek: *Pleván, Por, Buzsor, Bocolán, Gyilán, Floreán, Klopocel.* — Lónevek: *Csezár, Vaszi, Balán, Rujbu, Cigán.* — Kutyanevek: *Brezoj, Buzdrug, Pipér, Szabi, Berku, Balán, Urszuj.*

Állathivogató és kergető szók. Tyúkhivogató: *puj, puj, puj! ciri, ciri, ciri!* Lúdhivogató szó: *bobojcsi, bobojcsi!* Récehivogató: *utyu, utyu, utyu!* Malachivogató: *csika, csika! c, c, c* (befelé szívott *c* hang).

Disznóhivogató: *csökcsö, csökcsö!* A lovat vagy csikót így hivogatják: *ne, macsi ne!* A lovat így indítják meg: *gyë!* Így állítják meg: *prrr!* (bilabiális *r* hang). Ha az ökröt jobbra akarják terelni, azt mondják: *csa!*, ha balra: *hisz!* Ha meg akarják indítani, azt mondják: *höjsz!*, ha meg akarják állítani, azt mondják: *hahó!* Ha a kutyát el akarják kergetni, azt kiáltják neki: *ciba!*

Állathang utánzások. A *kümpicsmadár* (= cinke, parus maior L.) tavasszal azt kiáltja: *kümpics, kümpics* meg: *kicsi György, kicsi György.* A rigó meg azt fütyöli: *huncut a rigó.* A szunyog örökké azt döngicséli: *szegénke, szegénke.* Mikor a *szántóka* (= pacsirta) hajtani kezdi az ökröt a levegőben, a moldvai magyar is beléfog a szántásba: „Szántóka béfogta a jószágot, menjünk *bajra* (= dologra)!"

A szekér és részei. A szekér rudját Forrófalván még *rud*-nak hívják, de másott többnyire románul. Az ökörszekér rudja *prëcáp,* a lószekéré *óistye.* A rud a szekérről levehető és felerősíthető az első tengelyről előrenyúló *filyek* közé. A kerék a *tengelyeken* forog. Amit mi *felhércnek* hívunk, azt hívja a csángó *kereszt*-nek vagy *keresztfá*-nak. A tengely végén a keresztfához kötő lánc neve: *lámba.* A rud az első tengely fölött a *forgó*-hoz van kötve. Az első tengely fölötti párnafa neve náluk *përina,* a hátsó tengely fölöttié: *párnafa.* A hátulsó tengelyt az elsőhöz köti a *nyojtó* vagy *szekernyojtó.* A bérfák neve: *kárombok,* v. *kárombák,* az *eszpëtádzák* a bérfa zápjai. A *szekér padlása* = padlója, padlódeszkája. A *kárombákot* vagyis bérfát a *lőcsök* támasztják kivülről. Van még a szekeren a négy *kerek.* A kerek részei: *kerekfej* (= kerékagy), *fentő* (= küllő), *falfa* (=keréktalp), *sin v. sina* (= a kerékre húzott vasráf). A kerekfej két végére kivülről vasból való *karikát* húznak, belül pedig kibélelik a *buksá*-val (= persellyel). A tengelyen a kereken belül van a *marakvas,* a két végén pedig a *kerekszeg* (= tengelyvégszeg), mely megakadályozza a kerék lecsúszását a tengelyről s a lőcsöt is a tengelyhez erősíti. A szekeren vannak még a *kérgek* (= oldaldeszkák) s a szekeret elől és hátul bezárja a *fenekző.* Hogy a fenekző ki ne essék, a kárombákon keresztül szolgál a *reszkor* (= a fenekzőt egyenesen tartó vaspánt). Leghátul van a *szoroglya* (= saroglya)). Szénahordáskor a szekeret a *korlátá*-val toldják ki kétfelől és a *kötőrud*-dal szorítják le a rárakott szénát.

A járom részei: *felső járom* (= a járom nyaka), *aljfa, berce* (= bélfa), *járompálca.*

A lószekeren van még az *orcsik* (= *hámfa),* a lóra teszik a *hámot,* melyet az *istrang* köt az orcsikhoz. A ló szájába teszik a *zabalát,* fejére húzzák a *kepecál*-t (= kantárt), és a *hëccëk*-kel (= gyeplővel) kormányozzák.

Az eke és részei. Az *ekének* van két *szarva* s egy hosszú *gerendelye,* melynél fogva az ekét a *kotyigá*-hoz (= talyigához) csatolják. A gerendelyről nyúlik lefelé a *hosszu vasz* (= csoroszlya), mely a földet függőlegesen hasítja. A *hosszu vasz* a gerendelyhez *poting*-gal vagy *gúzs*-zsal van odakötve. Hátul van a *kormány,* mely a felhasított földet elveti, rajta elől az *ekevasz,* mely a földet vízszintesen hasítja föl. A talyigán van a *cságató* (= görbevezér) és a *horog* (= a talyiga rudja).

A szán és részei. A *szán* (kiejtésük szerint: *sán)* áll a két *talp*-ból, ezeket elől és hátul összeköti a két *oplyán* (= eplény). A szán négy szögletébe erősítik a négy *rókencát* (= rakoncát, vagyis korlátfát, mely a szán oldalkeszkáit tartja). A szánnak felfelé görbülő eleje: a szán *orra.* A szán orrát összefogó keresztfát úgy hívják: a szán *orsoka.* A rudat a szánhoz köti a szán *horga.* A rudat a szán elejéhez még két gúzssal is megerősítik, ez a *szánguzsló.*

Boronálás. Mikor a földet felszántották, a *goronnal* (= vasszegű borona) *bégoronyilják* (= *beboronálják).* A goron a *galyakat* (= göröngyöket) szaggatja össze. Vetés után még egyszer beboronálják a *csipkeborná*-val (= tövisfából készült boronával), mely a földet szépen elsimítja.

A kasza részei. A kasza a *nyakánál* fogva van a nyélre illesztve, a szorítókarika neve: *brecáre.* A kasza pengéjét úgy hívják: a kasza *vászna.* A *kaszanyelen* van a *mankó* (= fogantyú). A kaszával vágják a *borozdákat* (= szénarendeket).

Termények. A moldvai magyar kitartó, hangyaszorgalmú, életrevaló, ügyes és nagyon takarékos gazda. Főfoglalkozása a földművelés. Állatuk nincs annyi, mint mifelénk. Terményei ugyanazok, mint a mi falusi népünkéi: *búza, roz* (= rozs), *zab, árpa, puj* (= kukorica). A maguk szükségletére *bort* is termelnek. Népszerű terményük a *pityóka* (= krumpli) és a *bosztán* (tök), mégpedig *a törökbosztán* (= sütőtök) és *disznyóbosztán* (= disznótök). A görögdinnyét úgy hívják: *harbuz,* a sárgadinnyét: *dinnye.* Földjük termékeny, csak kevés. A moldvai magyar leginkább törpe birtokos, birtoka 6—10—15 hektár.

Halászat. A trunki magyarok a Beszterce partján halászattal is foglalkoznak. Eszközük a *meritü háló* (= merítő háló) és a vesszőből font *kasz* (= kas), melyet a víz mentén felállítanak s úgy fogják vele a halat.

Hogy készül a vászon? A kendert áztatás után megszárítják, mikor *megaszott* (= megszáradt) a *rágtató*-n (= kendertilón) *lerágtatják* (= eltörik) és *megtilolják.* A rágtató alá hull a *pozdorja.* Azután a szöszt *fejekbe* rendezik. 12 fej kender tesz ki egy *kitát.* Azután következik a *léhelés.* A *léhelen* (= fésűforma eszköz vas fogakkal) *meglléhelik.* Van *gyír léhelés* a ritkafogú léhelen és *gyakor léhelés* a sürűfogún. Azután a szöszt teszik a *gerebenbe, megpácolják* (= meggerebenezik). Az így nyert szösz a legtisztább. Ez a *tiszta kender* (= elsőrendű szösz). A másodrendű szösz neve: *pác. A harmadrendűé: szösz* (Szatmárban *aprószösz).* A legalja, melyből már csak *mazdag*-ot siritenek: a *csepü.* A szöszt *guzaj*-ra kötik s fonják az *orszu*-ra, innen pedig *felmotolálják* a *motolá*-ra. Mikor a *motola* megtelt, a szálakat beosztják: 3 szál fonál = egy *ige;* 10 ige = egy *pászma;* 10 pászma (vagyis 300 szál), egy *motola.* A fonál egy részét a *valtërka levelé*-re (= tekerőre) teszik s onnan legombolyítják, azután pedig a *csöllőn* a *csé*-re (= csőre) *cséllik.* Ebből lesz a *verő* vagy *ontak* (= keresztszál a vászonban). Más részét felvetik és *felnyojtják* az *osztovátára.* Ebből lesz a vászonban a *szál* (= hosszanti szál).

Az *osztováta* részei: *haszalyu* (= a szövőszék első hengere, melyre a megszőtt vásznat csavarják föl), *egenesz szű* (= feszítő fa), *lyikasz*

(= a feszítőfát szilárdan tartó kipeckelt fa). Bogdánfalván a kettő együtt: *lyikasz-lyikasz)*, *borda*, *nüszt* vagy *niszt* (= nyüst), *lábitó*, Valéniben: *lábikó* (= a szövőszék pedálja, mellyel a nyüstöket cserélgetik feljebb v. lejjebb), *tekerü* (= a szövőszék hátulsó hengere, melyre a fonál van csavarva). A bordát a *bordahajba* teszik, mely a két *lapickán* függ alá az osztováta karjáról. A fonállal telt csövet a *vetelé*-be (= vetélőbe) teszik s szövés közben két oldalról dobigálják a két fonálréteg közt.

Van tiszta *kendervászon*, van *felemászas*, melynek fele kenderfonál, fele pedig pamut. Ez kétféle lehet: 1. *keresztesz vászon*, melynek hosszanti szála pamut, *vereje* (= keresztszála) pedig kenderfonál; 2. *kenderszálú vászon*, melynek hosszanti szála kenderfonál, a keresztszála pedig pamut. A tiszta pamutból szött vászon neve: *gyapatvászon*.

Egy osztováta hossznyi vászon neve: egy *nyolász*, egy egészen végig szött vászon neve: egy *vég*.

A moldvai magyar nők a szövésben nagy mesterek. A vászonba tudnak szöni mintákat, csíkokat.. A kendők két végén a csíkon kivül szőnek a vászonba üveggyöngysoros fonalakat is, melyeknek a neve: *csir* vagy *kil*.

Népköltészet. A moldvai magyaroknál a nyelvnek, néphagyományoknak igazi letéteményese és őrzője a nő. A férfi beszédén, ki a világgal állandóan érintkezik, megérzik a vegyesnyelvűség, a nők beszédén nem. A nők őrzik és tartják fenn a népköltési hagyományokat is. Ha nótát, mesét kérdez az ember a férfiaktól, a lányokhoz meg az asszonyokhoz utasítanak. Viszont a katonáskodás révén a régi nótakincset a férfiak frissítik fel újakkal. Sok olyan nóta terjedt el újabban köztük, melyeket a moldvai magyar fiúk azoktól a székely fiúktól tanultak el, kikkel egy ezredben katonáskodtak.

Az alább közölt népdalok dallamait *Németh* János kollégám jegyezte föl, a zenei részt az ő följegyzésében közlöm.

1. **Ződ pántlika, kinyid gunya...**
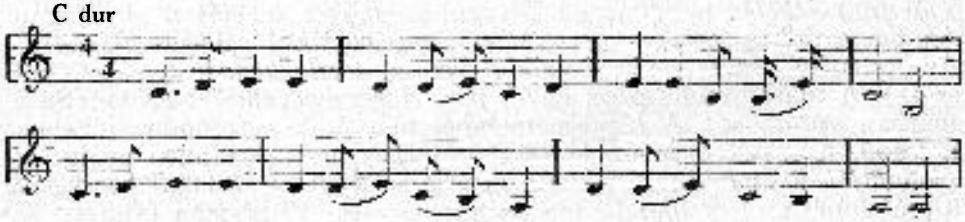
Ződ pántlika kinyid[5] *gunya, Virágom, virágom!*
Ződ pántlika kinyid gunya, Virágom, virágom!

Mert azt a szél könnyen fújja, Virágom, virágom!
Mert azt a szél könnyen fújja. Virágom, virágom!

[5] Kinyid = könnyű.

De a fátyor nehéz gunya, Virágom, virágom!
De a fátyor nehéz gunya, Virágom, virágom!

Mert azt a bú letogolja,[6] *Virágom, Virágom!*
Mert azt a bú letogolja. Virágom, virágom!

Tavaszi szél vizet áraszt, Virágom, virágom!
Tavaszi szél vizet áraszt, Virágom, virágom!

Menden madar társot választ, Virágom, virágom!
Menden madar társot választ, Virágom, virágom!

Há én immá kit válasszak? Virágom, virágom!
Há én immá kit válasszak? Virágom, virágom!

Te éngemet s én tégedet, Virágom, virágom!
Te éngemet s én tégedet, Virágom, virágom!

2. Piros, piros szekfű.
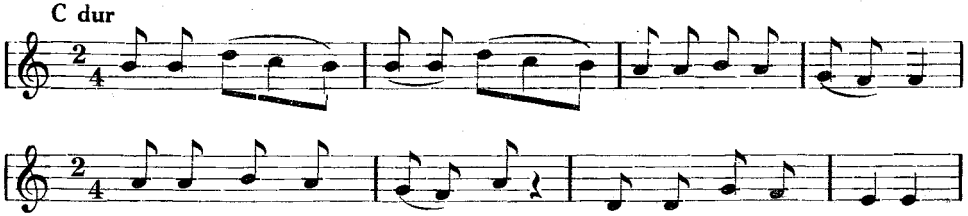
Piros, piros szekfű, Bongosz murujánna!
Valyon ki kaszálja? Valyon ki kaszálja?

Józsid biró vágja, Rózsid asszony hányja,
Józsid biró vágja, Rózsid asszony hányja.

Hányd fel a buglyára, Hányd fel a buglyára,
Minden buglya mellett tíz pár csókot nékem.

3. Szegény legény kucorgása...*
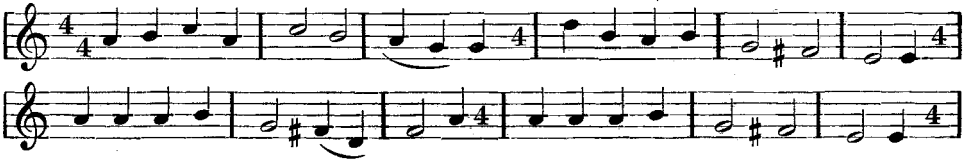
[6] Leszaggat, letör, lesujt.
[7] Bongos = bimbós (majoránna).
* E tréfás dalt a lányok éneklik, a *guzsajasban*, mikor észreveszik, hogy a legények az ablak alatt leskelődnek.

Szegény legény kucorgása, Ablak alatt hallgatása...
Nem fekhetik az ágyába, Nem fekhetik az ágyába.

Ha nem fekszik az ágyába, Ha nem fekszik az ágyába,
Fekëggyék a bojtorjánba, Fekëggyék o bojtorjánba.

4. S a te fejed akkora...
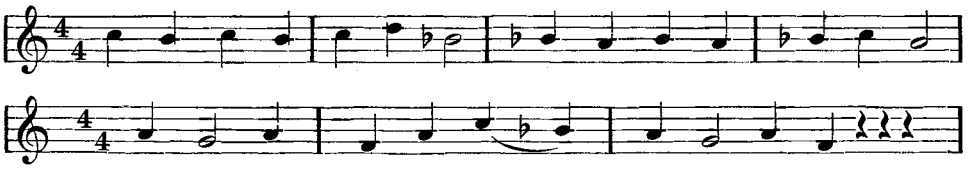
S a te fejed akkora, S a te fejed akkora,
Csillárim hopp, hopp, hopp! Csillárim hopp!

Mint a széllébokrëcska,[8] *Mint a széllébokrëcska.*
Csillárim hopp, hopp, hopp! Csillárim hopp!

5. Hegyen, földen járogatok vala.
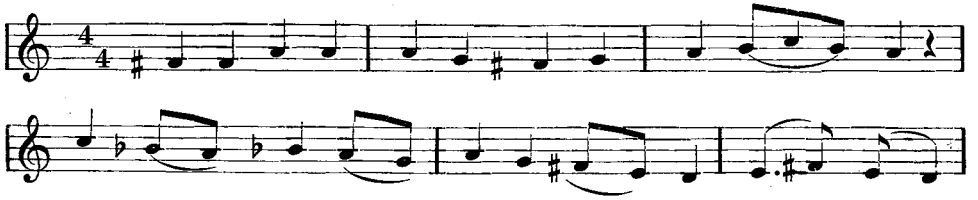
Hegyen, földen járogatok vala,
Virágocskát gyöjtögelek vala,
Csokrëcskába csokrolgatom vala,
Csincsëcskékbe csincselgetem vala,
Bokrétába bokrolgatom vala.
Lyányok, lyányok, jó lyány barátaim,
Hájtok[9] *eszte*[10] *hozzám guzsajasba,*
Néktek adom hugom kosorúját.
Nem kell nekönk senki kosorúja,
Mert most kötik e mihinket[11] *vala*
Ágból, bogból s tiszta fehér liliomból.

[8] Szőlőbokrocska.
[9] Gyertek.
[10] Este.
[11] A miénket.

6. Érik, érik...

Érik, érik a cseresnye,
Kondorodik a levele. Háj, háj!
Mennél jobban pirosodik,
Annál jobban kondorodik. Háj, háj!

7. Jöjj meg, Duna...

Jöjj meg, Duna, jöjj meg,
Jöjj meg, Duna, jöjj meg,
Esővel, zsáporval
S az én könyveimvel.[12]

8. Jó estét, jó estét...

„Jó estét, jó estét,
Kazdag legény bíró,
Trajlalla, trajlalla
Kazdag legény bíró.“

„Iljen le, iljen le
Nállink a karszékbe
Trajlalla, trajlalla
Nállink a karszékbe.“

„Mert én érted gyüttem,
Véllem elvigyelek,
Trajlalla, trajlalla,
Véllem elvigyelek.“

Verje meg az Isten
Seretőmnek anyját,
Trajlalla, trajlalla,
Seretőmnek anyját.

Minek tilcsa tőllem
Az ő édesz fiát,
Trajlalla, trajlalla,
Az ő édesz fiát.“

„Kédnek ha édesz vót,
Nékem édeszebb vót,
Trajlalla, trajlalla,
Nékem édeszebb vót.“

„Elvehetett lenne,
Ha segény vótam is,
Trajlalla, trajlalla,
Ha segény vótam is.“

„Elalhattunk lenne
Ketten egy párnán is,
Trajlalla, trajlalla,
Ketten egy párnán is.“

„Ketten egy párnán is,
Havasz ódalán is,
Trajlalla, trajlalla,
Havasz ódalán is.“

A tél és nyár meséje.

Hát eccër a tél a nyárval veszeköttek, hogy melyik legyën a nagyobb. A nyár aszt mondotta, hogy ő a nagyobb. A tél mëkszomorkodott, hogy nem engëdik mëg, hogy ő urolkoggyék és elhatta a nyárt

[12] Könnyeimmel.

uraságban. A nyár urolkodott valamennye ideig, melyik időbe mëkszaparodott mendenféle állat. De kiváltképpen a rossz állatok: békák, kigyók és mendenféle. Kiválképpen a békák mëkszaparottak, hogy még egy kirájik is vót nekik és annak e fija. A nyárnak is vót egy szép lyánya. A békakirájéknak a fija el akarta venni a nyárnak a lyányát feleségül. A nyár nem akarta, de a békák mëkfenyegették, hogy ha nem aggya a lyányát az ő kirájék fija után, akkor nagy baj leszën. A nyár szomorúságában, — mert nem lehëtet lenne, hogy az ő szép lëányát egy csunya béka elvegye feleségül, — elment és mëkkereste a baráttyát, a telet és kérte, hogy jöjjön vissza urolkodni helyibe, mert ő nem engëdi az ő lëányát férjhez adni a békák után. Bizodalmas,[13] hogy a tél bir valamit csánni a békáknak az elvesztésikre. A tél látván, hogy a nyár mëgalázta magát, elment, uralkodott. Vót egy igën nagy hideg, melikben elveszett az egész béka és így elszaladott[14] a nyárnak a lëánya, hogy nem ment férjhez a békáknak a fia után.

Mondák. Eredetükre vonatkozólag olyan hagyomány él köztük, hogy ők Nagy Lajos magyar királynak Nagy István román királylyal való háborúja alkalmával telepedtek le Moldvában. Egy nyolcvanéves öreg csángótól viszont azt hallottam: „Apókám[15] mondja vala, hogy mitülte[16] mü öseink Atillával lőtőrünnet[17] idejöttek, itt ülünk."[18]

Bogdánfalva határában az egyik hegynek ez a neve: *Bolcháta.* Az a hagyomány él köztük, hogy a Bolcháta tetején volt Szent László király vára s abban a várban tartotta a király a kincseit.

Figyelemreméltó a Bákó vidéki magyar néphagyománynak Szent László királyhoz füződő azon magyarázata is, miért hagynak a magyarok két nappal később húst, mint a románok. „Mikor Szent László hadszágba (= háborúban) vót, aszt a két napot ő kérte Istentől. Mert mü nem vaszárnap hagyunk huszt, hanem kedden eszte. Szent László nyerte Istentől aszt a két napot." Ugyanezt a hagyományt a románmegyei magyarok Szent Istvánhoz fűzik. (V. ö. Ethnographia, 1907., 288. l.)

[13] Bizonyos.
[14] Megmenekült.
[15] Nagyapám.
[16] Mióta.
[17] Alulról.
[18] Lakunk.